

Összefoglalás a romániai magyarságról

Illyés Elemér könyve
németül és angolul

Az évek óta Nyugat-Németországban, illetve Olaszországban élő Illyés Elemér a romániai nemzetiségi kérdés, illetve az erdélyi magyar történelem és művelődés ismert szakértője. *Erdély változása* című, személyes tapasztalatokat és tudományos eredményeket egyaránt feldolgozó terjedelmes munkája két kiadásban (1975 és 1976) is megjelent. Az erdélyi származású, a kolozsvári egyetem jogi karán doktorátust szerzett történész és közíró hatalmas anyaggyűjtő munkára támaszkodva, alapos forráskritikai tevékenységet végezve foglalkozik a romániai nemzeti kisebbségek történetével, illetve jelenlegi viszonyaival. Német, majd angol nyelven kiadott összefoglaló műve, korábbi magyar nyelvű munkájától függetlenül, a nyugat-európai közvéleményt kívánja tájékoztatni, bevezetést nyújtva a romániai nemzetiségek történeti, jogi, iskolaügyi, művelődési és vallási helyzetének ismeretébe. Munkájának német változata (*Nationale Minderheiten in Rumänien. Siebenbürgen in Wandel*) az igen jóhírű „Ethnos” könyvsorozat keretében jelent meg, a sorozat huszonharmadik köteteként. A könyv bevezetőjét Felix Ermacora osztrák egyetemi tanár, az Egyesült Nemzetek mellett működő Human Rights Committee tagja írta, kiemelve Illyés Elemér munkájának tudományos alaposságát és a feldolgozás nemzetközileg is úttörő jellegét. Az angol változat (*National Minorities in Romania. Change in Transylvania*) a New York-i Columbiái Egyetem kiadásában került a közönség elé.

Az összefoglalás több történettudományi, szociológiai, illetve művelődéstörténeti területet tekint át: részletes képet ad Erdély néprajzi helyzetéről, a három jelentékenyebb népcsoport (a román, a magyar és a német) településtörténetéről, illetve jelenlegi elhelyezkedéséről és az erdélyi népesség szociális rétegződéséről. Átfogó képet alkot az önálló erdélyi állam történetéről és az erdélyi terület jelenlegi közigazgatási beosztásának kialakulásáról, a román állam nemzetiségi politikájáról, pontosabban ennek a nemzetiségi politikának az 1918 és 1980 közé eső történetéről, továbbá a nemzeti kisebbségek politikai orientációjáról, jogvédő küzdelmeiről, illetve a nemzetiségi együttélés gyakorlatáról. Tájékoztat a nemzetiségi oktatás alakulásáról és mai viszonyairól, a nemzetiségi egyházak (a római katolikus, református, unitárius és szász evangélikus egyház) helyzetéről, a román állam egyházpolitikájáról, illetve a nemzetiségi sajtó és könyvkiadás intézményeiről.

A tudós szerző igen alapos kutató, munkát végzett; elsősorban a Romániában megjelent hivatalos statisztikai kiadványokra, az ottani román, magyar és német szakirodalomra, illetve sajtóra alapozta következtetéseit, emellett természetesen igénybe vette a magyarországi és a nemzetközi szakirodalom eredményeit is. Megállapításait egész sor statisztikai táblázat, kimutató és térképvázlat támasztja alá, könyvét rendkívül gazdag bibliográfiai tájékoztató, háromnyelvű (magyar, román és német) helynévmutató, továbbá tárgy- és személynévmutató egészíti ki. Következtetései igen megfontoltak, előadásmódja szakszerű és tárgyilagos, megállapításait nem árnyékolják be nemzetiségi elfogultságok: ítéleteit mindig a tények feltárására és elemző vizsgálatára építi, s ennek során nemcsak a magyar kisebbség jogos érdekeit veszi figyelembe, hanem a magyar-román együttélés és együttműködés távlatos érdekeit is. Az eddig megjelent ismertetések (a Neue

Züricher Zeitung 1982. május 15-i, illetve a Frankfurter Allgemeine Zeitung 1983. november 10-i számában) azt tanúsítják, hogy Illyés Elemér összefoglalásában a nemzetközi tudományos közvélemény megbízható kalauzt talál a kelet-közép-európai nemzetiségi kérdés egy rendkívül neuralgikus és sokat vitatott területének megközelítéséhez.

Pomogáts Béla

LÜKŐ GÁBOR

Kiskunság régi képfaragó és képmetsző művészete

Lükő Gábor könyvét a Bács-Kiskun megyei Erdei Ferenc Művelődési Központ adta ki, Kecskeméten; részeként annak a nagy távlatú munkának, amelyet az ott tevékenykedő és az odahívott értelmiség folytat. Az igényes kialakítású kecskeméti városközpont, a magyar animációs film új korszakának megteremtése, a Naiv Művészek Múzeumának kiállításai, valamint a most indított sorozat – Kiskunság régi művészete címmel –, amelynek Lükő Gábor most első kötetét készítette el, mind értelmiségi és vezetői körökben ritka alázatot és szerénységet tanúsít a múlt értékei iránt. Tehetségüket dicséri, hogy épp a régiségből képesek gyökeresen újat, sokszor korszakalkotót létrehozni.

Lükő Gábor 75 éves. 1942-ben jelent meg *A magyar lélek formái* című, ma már nehezen hozzáférhető könyve. Ezzel – mint erről a most kiadott mű utószavában Szabó László ír – az európai modern néprajz strukturalista és szemiotikai irányzataival egy időben, de tőlük függetlenül, előfutára lett a legmodernebb tendenciáknak. Ő azonban nem rendszert és módszert alko-

tott, hanem tudományos gyakorlatában valószínűsítette meg azt a minden részletre figyelő, a részeket az egész részeiként szemlélő, tárgyilagos vizsgálódást, amit a strukturalizmus legáltalánosabban jelent. Vizsgálatainak tárgyát legegyszerűbb alkotóelemeire, jelekre bontja le és ezekből újra felépítve értelmezi az egyes alkotásokat.

E könyv fényében az egész, amelynek részeit szemléli, a magyar kultúra. Bár annyira nem a teória embere, hogy még a magyarság-fogalmat sem definiálja. Ideért minden kultúra-elemet, ami közös a finnugorok, a törkök, a környező népek vagy a nyugat-európaiak kultúrájának adekvát elemével. Tudományának titka éppen ez a megfeleltetés. A részek valóban ennek az egésznek részei. Nem az iskolakönyvekben és kézikönyvekben megszokott, lényegében pozitivisták kategorizálást-skatulyázást követi: szellemi néprajz – tárgyi néprajz, illetve népdal, népmese, népballada, szóttés, pásztoreszközök stb. Mintha például a biológia a fej, a törzs és a végtagok felosztásával analízálná az emberi testet. Ami a biológiában a funkciók szerinti csoportosítás (emésztőrendszer, keringési rendszer stb.), az Lükő Gábor néprajzában a szimbólumrendszer, a stílusok és műfajok. Felismeri, hogy a használati tárgyak alakja is szimbolikus, nemcsak díszítésük; hogy ezért válhat szimbólummá egy népdalban ugyanúgy, mint egy másik használati tárgy díszítéséeként. A hagyományos néprajz kereteit feszegeti az a felismerése, hogy legnagyobb költőink képei, szimbólumai is erre a – csak jobb híján – népinek nevezett jelrendszerre épülnék. Szakit a stílusoknak a művészettörténet analógiájára létrehozott időbeli felosztásával. A stílus az ő példatárában a műfaj és a szimbólumként ábrázolt jel után inkább az alkotó személyiségtől függ, mint az ábrázolás korától. Műfajai sem a művészettörténeti kategóriákat követik. Nem is válhat külön képfaragás és képmetszés, hiszen mindkettő egyszerre jelenik meg a tárgy alakjában (faragás) és a díszítésében (metszés). Műfajmegnevezései: a nyereg, az utcaajtó, a mángorló, a lőporszaru, a kopjafa, a kereszt stb.

Könyve jórészt erre az elvi alapra épült, a legjobb értelemben objektív tárgy-